

УДК:341.7.34

*В. В. Грабовий,
аспірант Університету Державної фіскальної служби України*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ДФС З ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Vladislav Graboviy,
a graduate student at the University of the State fiscal service of Ukraine*

ORGANIZATION OF THE WORK OF SFS ORGANIZATIONS FOR ANTI- LEGALIZATION (LAUNDERING) OF RECEIVED PENSIONS: NEW CHALLENGES AND PERSPECTIVES

В статті розглянуто правові та організаційні засади участі Державної фіскальної служби з протидії легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом. Окреслена роль та місце ДФС України в системі суб'єктів протидії легалізації. Особливо увагу приділено правовому положенню Департаменту боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, ДФС України, який разом із його регіональними підрозділами організовують та забезпечують проведення комплексу заходів, спрямованих на викриття схем виведення доходів за межі правового поля, у тому числі отриманих злочинним шляхом, використовуючи аналітичний та ризикоорієнтований підхід при здійсненні роботи щодо виявлення та перевірки операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансуванням тероризму, та є інструментом, що дозволяє зменшити негативний вплив існуючих ризиків на рівень державних доходів.

The article deals with the legal and organizational conditions for the participation of the State fiscal service to counteract the legalization (laundering) of proceeds from crime. The role and place of SFS of Ukraine in the system of counteraction to legalization is outlined. Particular attention is paid to the legal status of the Department SFS of Ukraine, which, together with its regional units, organizes and ensures a series of measures aimed at exposing schemes for the withdrawal of proceeds beyond the legal field, including those obtained through crime, using an analytical and a risk-oriented approach when performing work on the detection and verification of operations that may be related to the legalization (laundering) of proceeds terrorist financing, and is a tool to reduce the negative impact of existing risks at the level of public revenues.

Ключові слова: ДФС України, легалізація (відмивання), тіньова економіка, фінансування тероризму, протидія злочинам, правовий статус контролюючого органу.

Key words: SFS of Ukraine, legalization (laundering), shadow economy, financing of terrorism, counteraction to crimes, legal status of the controlling body.

Постановка проблеми. На сьогодні загрозою для національної безпеки України є великий обсяг «тіньової економіки», у зв'язку із чим можна констатувати, що значний об'єм результатів діяльності у сфері економіки не включено до фінансових ресурсів держави, а це не дозволяє своєчасно та якісно реагувати на виклики, які стоять перед нею. З метою інституційного забезпечення протидії таким негативним проявам як відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму, створені і діють відповідні суб'єкти протидії, до яких, відповідно до чинних нормативно-правових актів, віднесено Державну фіскальну служба України (далі – ДФС України).

Відповідно до Імплементативного плану боротьби з відмиванням «брудних» грошей в Україні, схваленого на засіданні Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – FATF) у жовтні 2003 року, та реалізації рекомендацій FATF, перед Україною було поставлено завдання забезпечити компетентні органи, що задіяні у боротьбі з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, достатніми фінансовими, людськими та технічними ресурсами [1]. Відтак, актуалізується проблематика розроблення адміністративно-правових засад діяльності інституцій, які забезпечують протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблематикою правових та організаційних засад протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, займалися такі вчені як: В. Т. Білоус, С. А. Буткевич, О. Ф. Долженков, О. О. Дудоров, М. І. Камлик, А. О. Клименко, А. Т. Ковальчук, О. Є. Користін, В. М. Попович, О. П. Рябченко, О. В. Тильчик, С. С. Чернявський та інші. Разом із тим, не вичерпаною залишається проблема підвищення ефективності діяльності уповноважених суб'єктів з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму.

Мета статті – з'ясування сучасного стану розвитку наукової думки щодо протидії легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом, ролі у практичному забезпеченні цього напрямку спеціалізованими підрозділами Державної фіскальної служби України.

Виклад основного матеріалу. Організація роботи DFS України та національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, постійно знаходиться під моніторингом та контролем, що здійснюється Комітетом експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню грошей та фінансування тероризму MONEYVAL. Експерти MONEYVAL визначають критерії оцінювання технічної відповідності кожній із Рекомендацій FATF та результати, індикатори, дані та інші фактори, що використовуються для оцінки ефективності впровадження Рекомендацій FATF [2].

Наведені положення нормативно-правових актів знайшли відображення у вітчизняному законодавстві, що визначає правовий статус органів, що забезпечують реалізацію податкової та митної політики в Україні. Так, підпунктом 19.1.35 пункту 1.19.1 статті 19.1 «Функції контролюючих органів» Податкового кодексу України вказано, що органи доходів і зборів вживають заходів до виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, щодо відповідності законодавству [3].

З метою виконання положень Кодексу пунктом 60 Положення про DFS України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 на DFS України покладено завдання вжиття заходів щодо виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму [4].

До системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансуванню тероризму в органах DFS України залучені всі територіальні органи DFS України.

Організацію виконання даних завдань покладено на Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом (далі - Департамент), та його регіональні підрозділи. Департамент створений Указом Президента України від 19.07.2001 № 532/2001 «Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» з метою організації роботи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом у сфері господарської діяльності, забезпечення комплексної системи державного контролю участі України та розвитку міжнародного співробітництва у даній сфері [5].

Департамент та його регіональні підрозділи, що функціонують у складі DFS України, організовують та забезпечують проведення комплексу заходів, спрямованих на викриття схем виведення доходів за межі правового поля, у тому числі отриманих злочинним шляхом, використовуючи аналітичний та ризикоорієнтований підхід при здійсненні роботи щодо виявлення та перевірки операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансуванням тероризму, та є інструментом, що дозволяє зменшити негативний вплив існуючих ризиків на рівень державних доходів.

Відповідно до статей 61–62, 71– 74 Податкового кодексу України при здійсненні податкового контролю підрозділи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, проводять інформаційно–аналітичну роботу з метою встановлення ознак правопорушень, у тому числі, які не пов'язані з дотриманням податкового законодавства, а саме: розкрадання бюджетних коштів, нанесення збитків державним підприємствам, махінації на фондовому ринку, шахрайство, фіктивне підприємництво та інші, а

також, виявляють фінансові операції, що можуть бути пов'язані з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. За результатами аналізу складаються висновки аналітичного дослідження, яке є однією з підстав для внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про кримінальні правопорушення, у тому числі за статтею 209 Кримінального кодексу України, які, трансформуючись у докази, є основою обвинувальних висновків слідчих [6].

Діяльність ДФС України та Департаменту регулюються положеннями Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням доходів та фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення – Рекомендацій FATF від 16.02.2012, Міжнародних конвенцій про боротьбу з фінансуванням тероризму, про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Указів Президента України, Податкового кодексу України, Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», інших Законів, постанов і розпоряджень Уряду України.

Функції Департаменту та його територіальних підрозділів, визначено наказом ДФС України від 12.11.2014 № 265 «Про функціональні повноваження структурних підрозділів ДФС України» (зі змінами та доповненнями) Положенням про Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, затвердженим наказом ДФС України від 10.05.2015 № 427 (із змінами та доповненнями), Положеннями про територіальні підрозділи. Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є головним структурним підрозділом ДФС України, що здійснює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансуванню тероризму, а посадові особи мають спеціальну підготовку у сфері боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом та постійно вдосконалюються на спеціалізованих курсах [7].

З метою організації роботи з питань взаємодії органів України в системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення особлива увага приділяється участі ДФС України в роботі міжвідомчих консультативних органів. На даний час ДФС України є постійним членом наступних міжвідомчих утворень:

- Рада з питань дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванні тероризму, та проведення Національної оцінки ризиків при Державній службі фінансового моніторингу України;
- міжвідомча група аналізу поточних ризиків і загроз при Раді Національної безпеки та оборони України;
- міжвідомча група аналізу поточних ризиків і загроз при Штабі Антитерористичного центру Служби безпеки України (далі – СБУ);
- міжвідомча робоча група для координації спільної діяльності щодо протидії махінаціям на фондовому ринку та іншим правопорушенням у сфері обігу цінних паперів (створена на виконання п. 5 протокольного доручення Прем'єр-міністра України від 20.08.2015 №34809/0/1–15);
- міжвідомча робоча група з питань підготовки до проведення Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

На виконання вимог розпорядчих документів Кабінету Міністрів України і Національного банку України ДФС України бере участь у реалізації щорічних планів заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення. Та здійснює свою діяльність відповідно до Стратегії розвитку запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 року за № 1407–р. та плану дій, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.08. 2017 р. за № 601–р «Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року», в якому на ДФС України покладено виконання завдань у 46 із 88 пунктів, в тому числі у 9 пунктах – як основний виконавець [8].

При реалізації щорічних планів заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення з метою виконання покладених на ДФС України завдань та функцій, взаємодіє з правоохоронними органами:

- Міністерство Внутрішніх Справ України (далі – МВС України) (Головне слідче управління Національної поліції України та Департамент захисту економіки Національної поліції України);
- Служба безпеки України (Антитерористичний центр, підрозділи контррозвідувального захисту інтересів держави в сфері економічної безпеки);
- Генеральна прокуратура України (Головне слідче управління Генеральної прокуратури та Головне слідче управління Головної військової прокуратури).

Також, ефективно функціонує налагоджена співпраця з Національним банком України, Державною службою фінансового моніторингу України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Одним із пріоритетних завдань ДФС України є виявлення сумнівних операцій відповідно до Порядку організації роботи органів ДФС України щодо виявлення сумнівних операцій визначено наказом ДФС України від 01.04.2015 № 230 «Про організацію роботи органів ДФС України при виявленні фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення».

Порядком передбачено, що посадові особи структурних підрозділів ДФС України, головних управлінь ДФС України в областях та м. Києві, митниць ДФС України, державних податкових інспекцій під час виконання функціональних обов'язків (у тому числі при проведенні документальних перевірок платників податків (фізичних осіб (резидентів і нерезидентів України), юридичних осіб (резидентів і нерезидентів України) та/або їх відокремлених підрозділів), зобов'язані здійснювати заходи щодо виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Практичними наслідками роботи підрозділів відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом є матеріали та висновки аналітичних досліджень, у яких встановлені ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. Матеріали досліджень, складені посадовими особами Департаменту, використовуються для встановлення фактів відмивання злочинно отриманих доходів та/або скоєння інших кримінальних правопорушень передбачених Кримінальним кодексом України: ухилення від сплати податків, зборів, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, розкрадання бюджетних коштів, нецільове використання бюджетних коштів, нанесення збитків державним підприємствам, махінації на фондовому ринку, шахрайство, фіктивне підприємництво, тощо.

Посадові особи підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, ДФС України беруть участь у проведенні досудових розслідувань злочинів, які здійснюються як слідчими ДФС України так і слідчими МВС, СБУ, органів прокуратури України, до яких залучаються відповідно до вимог кримінального процесуального кодексу України в якості спеціалістів.

Департаментом у 2016 році складено 1573 матеріалів про встановлення ознак кримінальних правопорушень із них за статтею 209 (відмивання) – 395, на загальну суму 5,9 млрд. грн. При здійсненні кримінальних проваджень, за наданими Департаментом матеріалами, накладено арешт на кошти у розмірі 147 млн. грн. Виявлено 1321 сумнівну фінансову операцію, за підозрою у відмиванні коштів.

Висновки. У зв'язку із вступом у дію 01.09.2017 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом із врахуванням плану імплементації законодавства ЄС актуальними є заходи, що здійснює ДФС України з метою імплементації Директиви ЕУ 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей, або фінансування тероризму» щодо протидії відмивання коштів [9]. Одночасно, Консультативною місією ЄС в Україні за участі ДФС України, з метою вдосконалення роботи правоохоронних органів України щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та активізації участі України в розвитку міжнародного співробітництва у сфері протидії відмиванню доходів, що здобуті злочинним шляхом, пошуку, арешту та конфіскації таких доходів, здійснюються заходи щодо створення в Україні за європейським зразком підрозділів боротьби з незаконним переміщенням валютних цінностей («Cash Team»), обов'язком яких буде виявлення та відслідковування осіб, що здійснюють переміщення через кордон готівкових валютних коштів та валютних цінностей (дорогоцінного каміння, банківських металів, цінних паперів, тощо) та діяти в головних аеро– та морських портах, а також залізничних вокзалах. Планується, що групи будуть складатися з представників підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом ДФС України та інших правоохоронних органів (СБУ, Національної поліції та Державної прикордонної служби) з координаційною групою (штабом) у ДФС України (за аналогією з діяльністю Міжвідомчої робочої групи з питань протидії митним правопорушенням – «чорної сотні»).

Література.

1. Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Указ Президента України від 22.07.2003 № 740/2003.

2. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням доходів та фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення – Рекомендації FATF від 16.03.2012, із змінами.

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-V // Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – №13-14.- ст.112.

4. Положення про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України : від 21.05.2014 236 // Офіційний вісник України. – 2014 – 55. – Ст. 1507.

5. Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 19.07.2001 за № 532/2001. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/532/2001>

6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

7. Про функціональні повноваження структурних підрозділів Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]: наказ ДФС України від 12.11.2014 за № 265 (із змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/>

8. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08. 2017 р. за № 601–2017 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-r>

9. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2015 року.

References.

1. President of Ukraine (2003), Decree "On measures for the development of the anti-money laundering (counterfeiting) program for the recovery of the proceeds from crime and the financing of terrorism", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/740/2003> (Accessed 01 Feb 2018).

2. FATF (2012), "International standards for combating money laundering and terrorist financing and proliferation of weapons of mass destruction", available at: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf (Accessed 01 Feb 2018).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "Tax Code", Vidomosty Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), vol.13-14.

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "Regulation on the State Fiscal Service of Ukraine", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 55.

5. President of Ukraine (2001), Decree "On additional measures to combat money-laundering of proceeds from crime", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/532/2001> (Accessed 01 Feb 2018).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), " Criminal Code of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 01 Feb 2018).

7. State Fiscal Service of Ukraine (2014), " On the functional powers of the structural divisions of the State Fiscal Service of Ukraine ", available at: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/> (Accessed 01 Feb 2018).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "On the implementation of the Strategy for the Development of the System for the Prevention and Counteraction of the Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction for the period up to 2020", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-r> (Accessed 01 Feb 2018).

9. EU (2015), "On the prevention of the use of the financial system for money laundering and terrorist financing Directive (EU) 2015/849", available at: (Accessed 01 Feb 2018).

Стаття надійшла до редакції 03.02.2018 р